

Duchovnívědecká nauka o člověku

Astrální svět

PRVNÍ PŘEDNÁŠKA

Berlín, 19. října 1908

Už několikátou zimu jsme se shromáždili k úvahám o duchovně- vědeckých záležitostech, a pro menší skupinu z vás je to již značný počet zim, jež nás svedly dohromady k takovým úvahám. Z důvodů, o nichž budeme hovořit možná právě u příležitosti brzy se konajícího valného shromáždění, se smíme v tomto okamžiku ve své duši trochu ohlédnout na uplynulou dobu našeho anthroposofického soužití. Mezi vámi je vás několik, kteří zde tvoří v jistém vztahu jakési jádro tohoto shromáždění a kteří si přinesli své duchovní základní přesvědčení z dřívějších dob, kteří se pak s námi před šesti nebo sedmi roky spojili a utvořili jádro, kolem něhož pak postupně všichni ostatní hledající přátelé, smím-li použít to slovo, vykrystalizovali. A smíme říci, že v průběhu této doby nám něco smí říci nejen zvýšený počet těchto shromáždění, ale že se nám podařilo v jiném směru s pomocí těch duchovních mocností, které jsou stále přítomny duchovní práci konané se správným úmyslem, dodržet u naší práce jistou vnitřní systematičnost. Považte, jak jsme začínali jako malý kruh před šesti až sedmi roky, a jak jsme si zcela pomalu a pozvolna i niterně, obsahově vytvořili půdu, na níž dnes stojíme. Začali jsme tak, že jsme se nejprve pokusili v jistém směru vytvořit si základnu s nejjednoduššími duchovně-vědeckými základními pojmy. A dostali jsme se postupně tak daleko, že jsme zde měli v minulé zimě přece jen možnost - alespoň ve shromážděních poboček - mluvit o věcech různých oblastí vyšších světů tak, jak se mluví o událostech a zkušenostech obyčejného fyzického světa. Mohli jsme se poučit o různých duchovních bytostech a o těch světech, které jsou oproti našemu smyslovému světu právě nadsmyslové. A nejenže tak mohla vstoupit v jistém směru určitá vnitřní systematičnost do naší práce v pobočkách, ale mohly se zde v minulé zimě konat i dva kurzy, v nichž se těm, kdo se postupně přičleňovali k jádru, poskytla možnost takřka nalézt napojení na naše úvahy.

Ti naši členové, kteří si vzpomenu na začátky naší současné pobočky, budou moci pohlédnout zpět i na četná nebezpečí a překážky této práce. Jsou mezi vámi i někteří, kteří uměli přes všechna tato nebezpečí zůstat věrni tomu, co nazýváme duchovně-vědeckou prací. Lze asi říci, že ti, kteří dokáží být věrní, trpěliví a energičtí, uvidí jistě zakrátko nebo později jisté výsledky takové věrnosti a energie.

Již bylo řečeno a častěji se zde zdůrazňovalo, že jsme to konečně přivedli tak daleko, že o vyšších světech mluvíme jako o něčem, dá se říci samozřejmém, a zdůraznili jsme, že ti, kdo delší dobu vnitřně prodělávali shromáždění naší pobočky, si tím osvojili jistou anthroposofickou zralost. Tato anthroposofická zralost nespočívá v teoriích ani v nějakém porozumění pojmům, ale spočívá ve vnitřní náladě, kterou si člověk časem osvojí. Kdo nějakou dobu opravdu vnitřně přijímá, co je schopna dávat duchovní věda, ten pozvolna pocítí, že může slyšet věci jako opravdové skutečnosti, jako samozřejmost, jež by se ho před tím dotýkaly úplně jinak.

Tak také hned dnes v této úvodní přednášce začneme přímo nebo dokonce nepokrytě s tím, že

budeme mluvit o jisté kapitole vyšších světů, která nás má zavést hlouběji do porozumění lidskému charakteru a lidské osobnosti. V podstatě totiž vzato, k čemu pak slouží všechny naše úvahy o vyšších světech? - Mluvíme-li o astrálním světě, o devachanickém světě, v jakém smyslu o nich mluvíme především jako příslušníci fyzického světa? Vůbec o těchto vyšších světech nemluvíme z vědomí, jako by nám byly úplně cizí, jako by neměly vůbec žádný vztah k fyzickému světu, nýbrž jsme si vědomi, že to, co nazýváme vyššími světy, je kolem nás, že v tom žijeme a že tyto vyšší světy zasahují do našeho fyzického světa, že ve vyšších světech spočívají příčiny a důvody skutečností, které se odehrávají zde před našima fyzickými očima, před našimi fyzickými smysly. Tak poznáváme tento život tak, jak je kolem nás ve vztahu k člověku a k přírodním událostem teprve tehdy, když to, co je neviditelné, ale projevuje se ve viditelném, když pohlédneme na to, co náleží jiným světům, abychom to mohli posoudit tam, kde to zasahuje do našeho fyzického světa. Normální a abnormální jevy obyčejného fyzického života se nám ujasní teprve tehdy, když poznáme duchovní život, který je za fyzickým, ten duchovní život, který je mnohem bohatší a obsáhlejší než život fyzický, který tvoří jen jeho malou část.

Člověk je a musí být pro všechny naše úvahy středem. Chápat člověka znamená vlastně chápat velkou část světa vůbec. Ale je obtížné jej pochopit, a my si z toho osvojíme malou část, až si dnes promluvíme o některých skutečnostech - neboť jejich počet je nesmírný - jen o několika málo skutečnostech astrálního světa. Člověk má duševní obsah, který je velmi rozmanitý. Dnes si živě představíme část tohoto duševního obsahu. Podrobíme svému nazírání jisté duševní vlastnosti.

Ve svém duševním životě žijeme v rozmanitých citech a pocitech, v myšlenkách a představách, v idejích a impulzech vůle. To všechno probíhá v našem duševním životě od rána do večera. Pozorujeme-li člověka povrchně, tak se nám právem jeví tento duševní život jako něco v sobě uzavřeného, jako něco co patří k sobě. Pozorujte, jak plyne váš život, když vás ráno napadne první myšlenka, když vám duší projde první pocit, vyjde od vás první impuls vůle; a pozorujte, jak až večer, kdy se vědomí noří do spánku, řadí se představa za představou, pocit za pocitem, impuls vůle za impulzem vůle. To vše vypadá jako stále plynoucí proud. Pozorováno v hlubším smyslu to však není žádný stálý probíhající proud, neboť tím, co myslíme, cítíme a vnímáme, jsme v neustálém vztahu k vyšším světům, který ovšem zůstává většině lidí zcela neznámý. Dnes tedy pozorujeme ten vztah, v němž jsme vzhledem k astrálnímu světu.

Máme-li nějaký pocit, pronikne-li naší duší radost nebo uleknutí, tak je to především událost v naší duši. Ale nejen to. Může-li si to nějaký člověk jasnozřivě ověřit, může si všimnout, že v okamžiku úleku nebo radosti z něho vychází něco jako světelné proudění, které vchází do astrálního světa. Ale nevchází tam bez smyslu a bez směru, ale vydá se na cestu k bytosti astrálního světa, takže tím, že v nás zazáří pocit, dostáváme se do spojení s bytostí astrálního světa. Dejme tomu, že nějaká myšlenka zaujme místo v naší duši, dejme tomu, že přemýšlíme o vlastnostech stolu. Když myšlenka prochází naší duší, může jasnovidec opět dokázat, jak z této myšlenky vychází proud k bytosti astrálního světa. A tak je to s každou myšlenkou, s každou představou, s každým pocitem. Z celého proudění, které od-téká z duše, vycházejí neustále proudy k nejrůznějším bytostem astrálního světa. Byla by to naprosto mylná představa, kdybyste si mysleli, že tyto proudy, které tu vycházejí, snad jdou k jedné bytosti astrálního světa. Tak tomu není. Ale ze všech těchto jednotlivých myšlenek, jednotlivých pocitů a citů vycházejí nejrůznější proudění a jdou k nejrůznějším bytostem astrálního světa. To je zvláštní na této skutečnosti, že jako jednotliví lidé jsme nejen ve spojení s jednou takovou bytostí, ale že předeme nejrůznější vlákna k nejrůznějším bytostem astrálního světa. Astrální svět je obydlen velkým počtem bytostí, stejně jako fyzický svět, a tyto bytosti jsou s námi ve spojení.

Chceme-li však pochopit celou komplikovanost této věci, musíme vzít v úvahu ještě něco jiného. Dejme tomu, že dva lidé vidí blesk a mají z toho zcela podobný pocit. Pak z každého vychází proud;

oboje proudění teď jde k jedné a téže bytosti astrálního světa. Takže můžeme říci: existuje jedna bytost, jeden obyvatel astrálního světa, s nímž se obě bytosti fyzického světa spojí. Může být, že nejen jedna bytost, ale padesát, sto nebo tisíc bytostí, které mají podobný pocit, vysílají proudy k jedné jediné bytosti astrálního světa. Tím, že se těchto tisíc bytostí shoduje jen v tom jednom bodě, jsou ve spojení se stejnou bytostí astrálního světa. Ale pomyslete si, co tito lidé, kteří mají v jednom případě stejný pocit, mají v sobě jinak různé pocity, city a myšlenky! Tím jsou ve spojení s jinými bytostmi astrálního světa, tím vcházejí nejrůznější spojovací přadena z astrálního světa do fyzického světa.

Nyní existuje možnost rozlišovat jisté třídy bytostí v astrálním světě. O těchto třídách získáme nejspíše představu, když se zaměříme na nějaký příklad. Vezměme velký počet lidí evropského světa a vezměme z duševních obsahů těchto lidí pojem, ideu práva. Jinak necht' mají ti lidé nejrůznější zážitky a tím jsou ve spojení s nejrůznějšími bytostmi astrálního světa nej spletitějším způsobem. Tím však, že tito lidé myslí o pojmu práva stejně, osvojili si tento pojem stejným způsobem, jsou všichni ve spojení s jednou bytostí astrálního světa a na tuto bytost astrálního světa bychom se mohli dívat přímo jako na centrum, jako na střed, z něhož vycházejí paprsky ke všem lidem, kteří tu přicházejí v úvahu. A kdykoliv si připomenou pojem práva, vždycky jsou ve spojení s touto jednou bytostí. Stejně tak jako lidé se skládají z masa a krve, tak existuje tato bytost v pojmu práva; žije v něm. Stejně tak je astrální bytost pro pojem odvahy, laskavosti, statečnosti, pomsty a tak dále. Tedy pro to, co jsou vlastnosti člověka, duševní obsahy, existují bytosti v astrálním světě. Tím je nad větším počtem lidí rozprostřeno něco jako astrální síť. My všichni, kteří máme stejný pojem práva, jsme uloženi v jednom těle astrální bytosti, kterou můžeme přímo nazývat právní bytostí. Máme-li pojem o odvaze, statečnosti a tak dále, jsme ve spojení s jinými bytostmi. Tím je v každém jakýsi konglomerát. Můžeme se totiž dívat na každého člověka tak, jako kdyby astrální bytosti ze všech stran do něho vysílaly své proudění. My všichni jsme soutokem proudění vycházejícího z astrálního světa.

Tak budeme moci stále více a více poukazovat na to, jak člověk, který je v podstatě takto soutokem takových proudění, soustřeďuje tato proudění v sobě, kolem svého já jako středu. Nejdůležitější pro duševní život člověka je totiž to, že všechna tato proudění sdružuje kolem jednoho středu, jenž je v jeho vědomí si sebe. Toto sebe-vědomí je proto v člověku něco velice důležitého, protože to musí být jako ovladač ve vnitřní lidské bytosti, který v sobě sdružuje a spojuje různá proudění, která do nás vtékají ze všech stran. V okamžiku totiž, kdy by vědomí si sebe zesláblo, mohlo by se stát, že by se člověk necítil jako jednota; mohlo by se stát, že všechny ty různé pojmy odvahy, statečnosti a tak dále by se rozpadly. (dověk by pak už neměl žádné vědomí o tom, že je jednotou, cítil by se jako by byl rozdělen na všechna ta různá proudění. Existuje jedna možnost - a tu se nám ukazuje, jak můžeme proniknout do pochopení duchového světa poznáním toho pravdivého a pravého - že člověk může ztratit řídicí kontrolu nad tím, co tu do něho proudí. Máte jako jednotlivý člověk za sebou určitý život, leccos jste prožili, měli od mládí množství ideálů, které se pozvolna vyvíjely. Ideály se od sebe mohou lišit. Měli jste ideál odvahy, statečnosti a tak dále. Tím jste se dostali do proudění nejrůznějších astrálních bytostí. Člověk se může dostat i jinak do takového rozličného sledu proudění astrálních bytostí. Dejme tomu, že člověk měl v průběhu svého života mnoho přátelství. Vyvinuly se zcela určité city a pocity vlivem těchto přátelství, obzvláště v mládí. Tak směřovala proudění ke zcela určité bytosti astrálního světa. Pak vstoupilo nové přátelství do života člověka; tím se spojil opět s jinou bytostí astrálního světa. A tak je tomu po celý život. A teď dejme tomu, že by vlivem duševního onemocnění došlo k tomu, že by já ztratilo vládu nad různými proudy, že by je už nemohlo seskupovat. Tu by se člověk dostal tam, že by se už necítil jako já, jako uzavřená bytost, jako jednota ve vědomí si sebe. Kdyby nemocným procesem duše ztratil své já, pociťoval by tato proudění tak, jako by nevnímal sebe, ale jednotlivá proudění, jako kdyby se do nich rozplýval. Určité případy šílenství lze jen takto chápat. Zvláště tragický případ šílenství pochopíte, budeme-li jej pozorovat z tohoto

hlediska, z astrálního světa: Friedrich Nietzsche.

Mnozí z vás o tom asi slyšeli: V zimě 1888 - 1889 vypuklo u Friedricha Nietzscheho šílenství. Pro čtenáře posledních dopisů je zajímavé pozorovat, jak se Friedrich Nietzsche rozdělil, rozpadl do různých proudění v okamžiku, kdy ztratil své já. Tu píše různým přátelům nebo také sobě samému: „V Turinu žije Bůh, který byl kdysi profesorem filosofie v Basileji; ale nebyl dost sobecký, aby jím zůstal.“ Ztratil tedy své já a zobrazil to v takových slovech: „A podél Pádu kráčí Bůh Dionýsos.“ A shlíží na všechny své ideály a přátelství, která se před ním procházejí. Připadá si hned jako král Carlo Alberto, hned jako někdo jiný, hned dokonce jako jeden ze zločinců, o nichž tenkrát v posledních dnech svého života četl. V té době došlo ke dvěma vraždám budícím rozruch a Nietzsche se ve chvílích své nemoci ztotožnil s dotyčnými vrahy žen. Tu nepociťoval své já, ale proudění, které vstupuje do astrálního světa. Tak v nenormálních případech vystupuje na povrch to, co jinak drží pohromadě centrum sebevědomí. Pro lidi bude neustále potřebnější vědět, co je v základech duše. Neboť člověk by byl nesmírně ubohou bytostí, kdyby nebyl s to vytvářet do astrálního světa hodně takových proudění; a byl i velmi omezenou bytostí, kdyby nemohl spirituálním prohloubením svého života získat možnost, pozvolna ovládat všechna tato proudění. Takže si skutečně musíme říci: nejsme ohraničeni svou kůží, ale všude vyčníváme do jiných světů a jiné bytosti zasahují do našeho světa. Celá síť bytostí je napnutá přes astrální svět. Teď se budeme trochu přesněji zabývat právě těmi bytostmi, které takto mají k nám vztah. Jsou to bytosti, které se nám pro srovnání jeví asi takto:

Astrální svět nás obklopuje. Mysleme si nyní takovou bytost, třeba tu, která má co dělat s pojmem a pocitem odvahy. Rozprostírá svá chapadla do všech stran a tato chapadla vcházejí do lidských duší; a když lidé vyvíjejí odvalu, je spojení utvořeno. Jiní lidé jsou jiní. Všichni, kteří vytvářejí například určitou formu úzkosti nebo pocit lásky, jsou ve spojení s bytostí astrálního světa. Když si začneme s těmito bytostmi, dostaneme se k tomu, co můžeme nazvat zřízení, sociální život v astrálním světě. Lidé, jak žijí zde na fyzické úrovni, nejsou pouze jednotlivé bytosti; i na fyzické úrovni jsme ve stonásobném a tisícinásobném spojení. Jsme v právním spojení, ve vzájemném přátelství a tak dále. Naše spojení na fyzické úrovni se řídí podle našich idejí, pojmů, představ a tak dále. Jistým způsobem se musí i sociální spojení těchto bytostí na astrální úrovni, které jsme si právě teď promítli před naše duše, nějak řídit. Jak tyto bytosti spolu žijí? Tyto bytosti nemají žádné tak husté fyzické tělo z masa a krve jako lidé; mají astrální těla, jsou nanejvýš éterické podstaty. Rozprostírají svá tykadla do našeho světa. Ale jak žijí spolu? Kdyby tyto bytosti nespoleupůsobily, byl by i náš lidský život zcela jiný. V podstatě je i náš fyzický svět jen vnějším výrazem toho, co se děje na astrální úrovni. Jak se chovají tyto bytosti mezi sebou?-

Člověk by mohl snadno podlehnout pokušení uvěřit, že sociální život na astrální úrovni je podobný životu na fyzické úrovni. Ale soužití na astrální úrovni se odlišuje zcela podstatně od spolupůsobení na fyzické úrovni. Lidé, kteří jen tak jednotlivé úrovně nad sebe seskupují a vyšší světy charakterizují tak, jako kdyby to tam probíhalo zcela podobně jako ve fyzickém světě, nepopisují vyšší světy správně. Je mohutný rozdíl mezi fyzickým světem a vyššími světy, a tento rozdíl se zvětšuje tím více, čím výše stoupáme. Především je v astrálním světě určitá zvláštnost, kterou nelze nalézt na fyzické úrovni. To je propustnost, proniknutelnost látky astrální úrovně. Zákonem fyzického světa je neproniknutelnost, je nemožné, abyste se postavili na totéž místo, kde už stojí někdo jiný. V astrálním světě tomu tak není, - tam platí zákon propustnosti. A je naprosto možné - je to dokonce zákon - že se bytosti pronikají a do prostoru, kde už je nějaká bytost, vnikne jiná. Na jednom a totéž místě astrálního světa mohou být dvě, čtyři bytosti i sto bytostí. Má to však za následek něco jiného, totiž, že na astrální úrovni je logika soužití naprosto jiná než na fyzické úrovni. Nejlépe pochopíte, jak se logika astrální úrovně naprosto liší od logiky fyzické úrovně - nikoli logika myšlení, ale logika činu, soužití - vezmete-li tento příklad:

Pomyslete si, že by se jedno město rozhodlo postavit na určitém místě kostel. Pak se nezbytně musí moudrá rada tohoto města nejprve poradit, jak se má tento kostel postavit, jaké přípravy je pro to nutno vykonat a tak dále. Teď si představme, že se ve městě vytvoří dvě strany. Jedna strana chce na tomto místě postavit kostel určité podoby s jistým stavitelem a tak dále, druhá strana chce jiný kostel s jiným stavitelem. Na fyzické úrovni by nemohly obě strany uskutečnit svůj úmysl. Tady je nutné, dříve než se vůbec něco začne, aby jedna strana zvítězila, aby jedna strana získala převahu a aby se dohodlo, jakou podobu má kostel mít. Vždyť víte, že opravdu zdaleka největší část lidského sociálního života plyne v takových poradách a takových vzájemných jednáních, dříve než se něco provede, že se musí lidé dohodnout o tom, co se má vlastně dít. Nic by se nestalo, kdyby ve většině případů přece jen některá strana nezískala převahu a nezůstala ve většině. Ale strana, která zůstane v menšině, neřekne jen tak: neměla jsem pravdu, ale bude dále myslet, že pravdu měla. Ve fyzickém světě jde o diskusi o představách, které musí být rozhodnuty čistě uvnitř fyzického světa, protože je nemožné provést na jednom a též místě dva plány.

Naprosto jinak je tomu v astrálním světě. Tady by bylo zcela možné, aby se na jednom a též místě, řekněme, postavily dva kostely. To se skutečně děje v astrálním světě neustále a je to v astrálním světě to jediné správné. Tam se tak nedohaduje o věci jako ve fyzickém světě. Nekonají se tam taková shromáždění a není tam snaha dosáhnout většiny pro toto nebo ono; vůbec to tam ani není nutné. Když se zde sejde rada nějakého města a ze čtyřiceti pěti lidí má čtyřicet nějaký názor a ostatní jiný, tu by se obě strany, jak tu tak sedí, v myšlenkách chtěly vraždit pro své rozličné názory; ale to není vůbec tak zlé, protože věci zevně ihned na sebe narážejí. Žádná strana se nesnaží hned tam stavět svůj kostel bez ohledu na druhou, protože na fyzické úrovni může zůstat myšlenka duševním majetkem; může tam zůstat. Na astrální úrovni to není tak jednoduché. Je to takto: když se pojme myšlenka, je už v jistém ohledu také tady. Takže tedy, když taková astrální bytost jako jsou ty, o nichž jsem právě mluvil, má takovou myšlenku, vztáhne tato bytost hned příslušná tykadla, která mají tvar této myšlenky, a jiná bytost vztáhne svá tykadla; obě se teď vzájemně proniknou a jsou v témž prostoru jako nově utvořená bytost.

Tak se neustále pronikají nejrůznější názory, myšlenky a pocity. V astrálním světě se může pronikat to nejprotikladnější. A my musíme říci: Když ve fyzickém světě vládne rozpor o bodech, o nichž jsme hovořili, v astrálním světě zavládne okamžitě rozpor. Neboť bytost astrálního světa nemůže v sobě zadržet myšlenky, myšlenky se okamžitě stávají činy, jsou tu hned skutky. Nestaví se tam sice takové kostely, jako je máme na fyzické úrovni; ale dejme tomu, že bytost astrálního světa by chtěla něco uskutečnit, a jiná bytost by to chtěla zmařit. Diskutovat se tu nedá, nýbrž platí tady zásada: věc se musí osvědčit! Když jsou teď oboje tykadla opravdu v témže prostoru, pak spolu začnou bojovat a myšlenka, která je plodnější, která tedy má právo - to je ta, která může obstát - druhou zničit a prosadit se. Takže tu neustále máme boj nejrůznějších názorů, myšlenek a pocitů. Na astrální úrovni se musí každý názor stát činem. Zde se nedohaduje, zde se nechají názory bojovat, a ten, který je plodnější, vypudí ten druhý. Je to takříkajíc astrální svět, který je nebezpečnější, a mnohé z toho, co se říká o nebezpečnosti astrálního světa, souvisí s tím, co bylo právě řečeno. Tedy tam se všechno stává činem. A názory, které tu jsou, musí spolu bojovat, nikoli diskutovat.

Teď se dotknu jedné věci, která je sice pro dnešní materialistickou dobu šokující, je však přece pravdivá. Často jsme zdůrazňovali, že naše doba se dnes stále více vžívá do pouhého vědomí fyzického světa tedy i do charakterových vlastností a charakterových zvláštností fyzického světa, kde tedy, když se začne diskuse, každý by chtěl zničit toho druhého, který nemá jeho názor, nebo ho pokládá za blázna. V astrálním světě tomu tak není. Zde řekne nějaká bytost: já se nestarám o jiné

názory! Zde vládne naprostá tolerance. Je-li nějaký názor plodnější, vypudí ty druhé. Ostatní názory se nechají stejně tak existovat jako vlastní, protože se věci musí srovnat bojem. Kdo se postupně vžívá do duchovního světa, musí se naučit řídit se zvyklostmi duchovního světa; a první částí duchovního světa je astrální svět, kde panují takové zvyklosti, jak byly právě charakterizovány, takže v člověku, který se vžije do duchovního světa, v určitém vztahu zaujmou místo i zvyklosti bytosti duchovního světa. A to je také správné. Náš fyzický svět se má stále více stávat odrazem duchovního světa, a my budeme vnášet stále více harmonie do svého světa, když si umíníme jedno: život ve fyzickém světě má probíhat jako život v astrálním světě. Nemůžeme sice na jednom místě stavět dva kostely, ale kde jsou rozličné názory, necháme si je vzájemně proniknout ve vztahu k jejich plodnosti ve světě. Názory, které jsou nejplodnější, už zvítězí, jako je tomu i v astrálním světě.

Tak mohou v rámci spirituálních světových proudění charakterové zvláštnosti astrálního světa přímo zasahovat do fyzického světa. To bude velká oblast výchovy, kterou bude muset zpracovat duchovně-vědecké hnutí: stále více vytvářet obraz astrálního světa na fyzické úrovni. Ať to sebevíce šokuje lidi, kteří znají jen fyzickou úroveň a jen podle toho si umějí představovat, že může být zastoupen jen jeden názor a že všichni, kdo mají jiné názory, musí být hlupáci, tak se bude stále více stávat pro příslušníky spirituálního světového názoru samozřejmým, že vládne absolutní niterná tolerance názorů, tolerance, která se nejeví jako důsledek nějakého kázání, ale jako něco, co zaujme místo v naší duši.

Co teď bylo vylíčeno, tato proniknutelnost je velmi důležitou a podstatnou vlastností astrálního světa. Žádná bytost astrálního světa nevyvine takový pojem pravdy, jak jej známe ve fyzickém světě. Bytosti astrálního světa shledávají to, co je ve fyzickém diskusí a podobně, zcela neplodné. Pro ně také platí Goethův výrok: „Jen co je plodné, je pravdivé!“ Pravdu nemusíme poznávat teoretickými úvahami, ale jejich užitečností, způsobem, jak se může uplatnit. Bytost astrálního světa se tedy nebude nikdy přít s jinou bytostí, jak to dělají lidé, ale taková bytost řekne jiné: Dobře, dělej si své, já budu taky dělat svoje. Ono už vyjde najevo, která idea je užitečnější, která idea zapudí tu druhou.

Vpravíme-li se do takového způsobu myšlení, získali jsme už něco na praktickém vědění. Nesmíme myslet, že se vývoj člověka směrem do duchovního světa děje bouřlivě, vždyť se děje vnitřně, intimně.

A můžeme-li na to dbát a něco si osvojit z toho, co teď bylo charakterizováno jako zvláštnost astrálního světa, pak se dostaneme blíže k tomu, že budeme považovat pocity, jaké mají astrální bytosti, za své vlastní jako vzorové pocity. Budeme-li se řídit charakterem astrálního světa, budeme mít naději, že se pozvolna vžijeme do duchovního světa. Tak nám duchovní světy pozvolna vzejdou. To je to, co se přitom prokáže jako plodné pro lidi.

To, o čem se dnes mluvilo, má být v mnohém ohledu jako jakási příprava na to, o čem budeme pojednávat v nejbližších přednáškách. Když jsme teď mluvili o bytostech astrálního světa a jejich charakterových zvláštnostech, musíme přece jen už dnes upozornit na to, že tento astrální svět se přece jen ostřeji odlišuje od vyšších světů, řekněme od devachanského světa, než bychom byli snadno ochotni uvěřit. Vždyť je pravda, že astrální svět je tam, kde je i náš fyzický svět. Proniká náš fyzický svět a všechno, o čem jsme už často mluvili, je stále kolem nás v témže prostoru, kde jsou i fyzické skutečnosti a fyzické bytosti. Zde však je i devachanský svět. Liší se tím, že devachanský svět prožíváme jiným stavem vědomí než astrální. Teď byste mohli snadno uvěřit: zde je fyzický svět, je proniknut astrálním světem, devachanským a tak dále. Není to tak zcela jednoduché.

Chceme-li popsat vyšší světy přesněji, než jsme to udělali dříve, tak si musíme ujasnit, že je přece jen ještě jiný rozdíl mezi astrálním světem a devachanským světem. Náš astrální svět totiž, jak v něm žijeme a jak proniká náš fyzický prostor, je v jistém vztahu dvojí svět, zatímco devachanský svět

je jistým způsobem jednoduchý. To je něco, o čem se už dnes zmíníme jako o přípravě. Jsou jaksi dva astrální světy, a rozlišují se tím způsobem, že jeden je takřikajíc astrálním světem dobra, druhý astrálním světem zla, zatímco u devachanského světa by ještě bylo nesprávné, označit tento rozdíl tak příkrým způsobem. Musíme tedy říci, když pozorujeme světy shora dolů: devachanský svět, astrální svět, fyzický svět. Pak nepozorujeme ještě celek našich světů, ale musíme pozorovat ještě hlubší světy než fyzický. Existuje ještě spodní astrální svět, ležící pod naším fyzickým světem. Prakticky se tyto dva světy pronikají, dobrý nahoře a zlý dole. Tak přecházejí nejrůznější proudění k bytostem astrálního světa.

Při tom musíme rozlišovat, že proudění dobrých a špatných vlastností vycházejí od lidí k astrálním bytostem. Ta, která jsou dobrá proudění, jdou k dobré bytosti, a špatná proudění jdou k příslušné špatné bytosti astrálního světa. A vezmeme-li celek všech dobrých a špatných bytostí astrálního světa, máme jistým způsobem dva astrální světy. Pozorujeme-li devachanský svět, uvidíme, že u něho tomu tak není. V astrálním světě tedy vězí dva světy, které se vzájemně pronikají a které mají k člověku vztah stejným způsobem. Tyto dva světy je nutno od sebe odlišovat především ve vztahu ke způsobu jejich vzniku.

Pohlédneme-li zpět do vývoje Země, přijdeme k době, kdy Země ještě souvisela se Sluncem a Měsícem. V pozdější době byla Země sama Měsícem a byla tělesem, jež bylo v měsíční době mimo Slunce. Astrální svět byl už tehdy, než se naše Země stala nynější Zemí. Ale tento astrální svět by se byl stal dobrým astrálním světem, kdyby se byl mohl vyvíjet přímo bez překážek. Tím však, že se Měsíc oddělil od Země, byl do obecného astrálního světa začleněn zlý astrální svět. Dnes jsme teprve tak daleko, že jsme astrálnímu světu přiřčenili zlý svět. V budoucnosti bude začleněn zlý svět i devachanskému světu. Předběžně si uvědomujeme, že není jeden, ale že jsou v podstatě dva astrální světy: jeden, do něhož vcházejí všechna ta proudění, která jsou úrodná pro lidský pokrok a další vývoj, a do druhého astrálního světa, do něhož patří i kamaloka, jdou všechna proudění, která lidský vývoj brzdí. V obou astrálních světech jsou bytosti, v nichž jsme dnes poznali abstraktnějším způsobem, jak na nás mají vliv, jak samy pospolu žijí. O tomto obyvatelstvu vyšších světů, o jejich stavu, o jejich konstituci se dozvíme příště.